

Юра Якуновіч

Яська і конік цягоны трыўка

Присвятаємо великій перемозі
наших предків на полі
Трунвальдскім

Юры Усціновіч

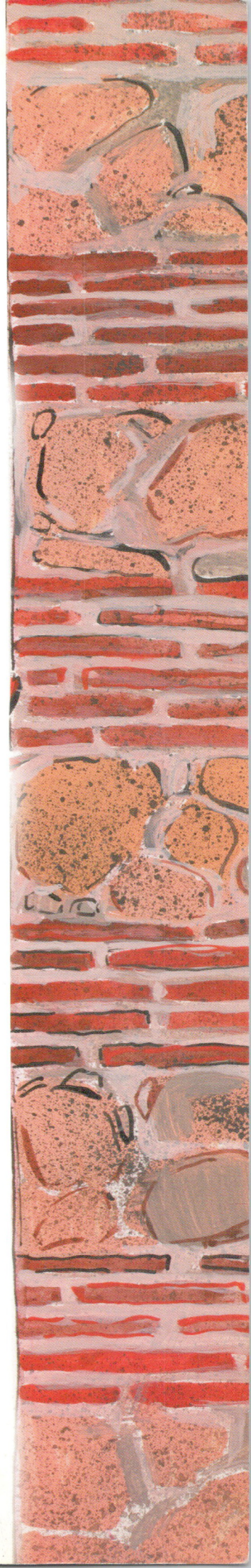
Яська і конік Трагоны Трыўка

казка

**Мастак
Іван Іваноў**

Менск
Выдавец І.П. Логвінаў
2010

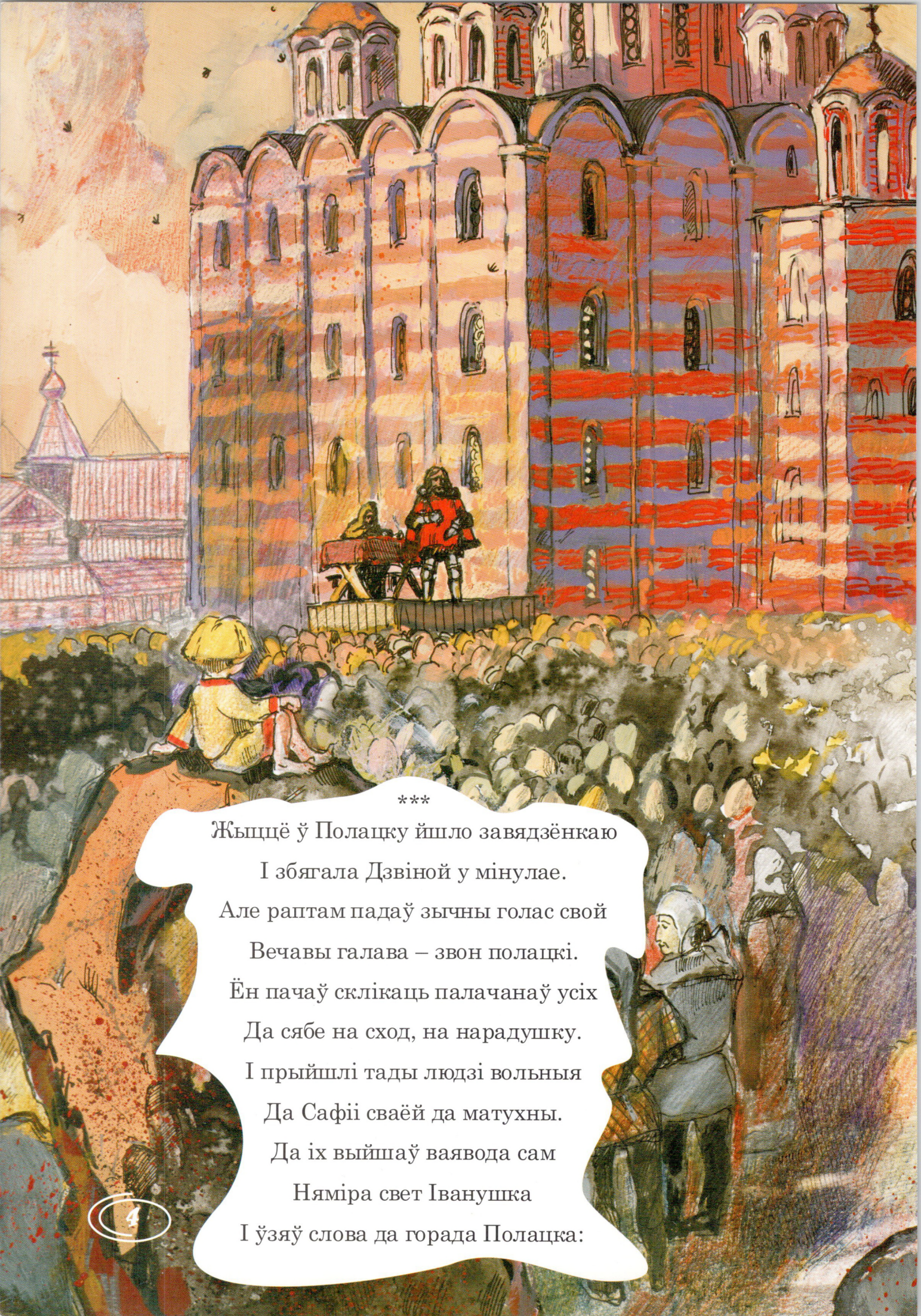

далёкія часы старажытных
У горадзе слаўным у Полацку
У сям'і Сурвілы-баярына
Жыў маленькі адважны Яська.

І хоць росту ён быў невялічкага,
А вясну сустракаў толькі шостую —
Ён лічыў сябе воем дасведчаным.
Шмат разоў праганяў Яська ворага —
Злога пеўня Дзюбу Чарновіча
Са сваёй сцяжынкi-дарожанькі.
У паходах выведных за мядком-саладком
Неаднойчы Яська вытрымліваў
Стрэл пякучых рой
Сiлы грознай войска пчалінага.
А ўжо гэтай вясной
Ён праславіўся перамогаю небывалаю:
Сваім вострым мячом
Разбіў Яська ўшчэнт
Усё вялізнае войска снежнае.

Жыццё ў Полацку йшло завядзёнкаю

І збегала Дзвіной у мінулае.

Але раптам падаў зычны голас свой

Вечавы галава – звон полацкі.

Ён пачаў склікаць палачанаў усіх

Да сябе на сход, на нарадушку.

І прыйшлі тады людзі вольныя

Да Сафіі сваёй да матухны.

Да іх выйшаў ваявода сам

Няміра свет Іванушка

І ўзяў слова да горада Полацка:

– Гой вы ўсе палачаны свабодныя,
Гой ты люд паспаліты полацкі,
Просьбу маю да вас вялікую
Ад самога князя ад Вітаўта.
Ужо й павадзіліся дый вайной хадзіць
На зямельку нашу на родную
Тыя злыдні-крыжакі ілжывыя
І яе пустошыць да попелу.
Таму вырашыў Вітаўт княжа наш
Тых псоў-рыцараў усіх ушчэнт разбіць
І збірае цяпер войска моцнае,
Войска моцнае, пераможнае.
А без слаўнага, а без Полацку
Не здабыць аніяк перамогі той.
Просіць Вітаўт князь да яго прыслаць
Палачанаў адважных сілушку,
Далучыцца да войска літвінскага.

Ваявода Няміра спыніўся
І агледзеў увесь люд паспаліты,
Ды спытаў палачанаў сувора:
– Што адкажам мы князю вялікаму
Уладару літвінскаму Вітаўту?

Мовіў тут у адказ Сурвіла,
Думку выказаў палачанаў усіх:
– Ад тых сквапных крыжакаў псоў-рыцараў
Няма спасу й тут, у зямлі Полацкай.
Паасобку разбіць мы не можам іх –
Варта нам далучыцца да Вітаўта.

Узнялося тут веча ўсё ў Полацку

І згодай сваёй узаемнаю
Вайсковы паход адобрыла.

На вайну Сурвіла збіраецца
Крыжакаў псоў-рыцараў біць,
Зямельку сваю бараніць.
Развітаўся з Любашаю-таечкай,
Сваёй жонушкай ненагляднаю,
Прыабняў Яську маленькага,
Малодшага свайго сынуленьку,
На каня сядзе на вернага,
Зброяносцаў сваіх прыспешвае.
Падбягае тут Яська да татачкі
Ды яго пытае пакрыўджана:
– Ты мой родны тата-татуленька,
Ты ж казаў мне, што я дарослы ўжо,
А дарослыя палачаны ўсе
На вайну з крыжакамі збіраюцца.

Разгубіўся спачатку Сурвіла,
Але потым адказ даў рашуча:
– Ты ўзапраўду дарослы ўжо, Ясенька.

І таму са спакоем у душы
Я галоўным цябе пакідаю.
Калі раптам, крый Божа, навала якая –
Будзеш маці нашу Любашу
Ад усякіх нягод бараніць.

Яська вигляд зрабіў, што паслухаўся
Свайго бацьку Сурвілу-баярына,
А як усе ад яго адварнуліся,
Юркнуў хуценька ў воз —
І там сцішыўся.

Акрамя дзядулі Ладзяты
Аніхто не заўважыў тых хітрыкаў,
Але той старэнькі ваяка
Сам у воз залез незаўважаным.

Ля Сафіі на плошчы збіраліся
Ваяры-палачаны харобрыя
І запісваліся прад Іванам,
Прад ваяводам Няміраю.
Як прыехаў Сурвіла на попіс¹,
Запытаўся ў яго ваявода:

– Бачу я, паважаны Сурвіла,
Ставіш ты на вайну з крыжакамі
Дзесяць вояў збройных і вопытных.

А ці хопіць, шаноўны браце,
У цябе на паход той далёкі
Столькі ежы, каб ведаць не ведаў
Твой атрад галоднага мору?

Адказаў Сурвіла паважна:
– Усяго ў мяне ў дастатку.
Вось глядзі, паважаны Няміра,
На вазах на маіх прыпасы
На атрад удвая за мой большы.

Скінуў покрыва з возу баярын,
Каб мог ваявода ўбачыць,
Што ў ваярскім атрадзе Сурвілы
У ежы не будзе нястачы.

Кінуў позірк на воз ваявода,
Паглядзеў – і адразу ж здзівіўся,
Ды прамовіў з усмешкай галосна:
– Вось дык прыпасы!
Чый малец гэта ёсць, чый гарэзнік?

Тут ужо і Сурвіла ўбачыў,
Што на возе схаваліся разам
Дзед Ладзята і Яська-сынуля:
– Гэта Яська, мой малодшанькі.
На вайну ўсё рвецца з крыжакамі.

Але ўзяць я яго не магу.
На выпадак нападу варожага
Ён патрэбны мне тут
Бараніці сядзібу ў Полацку.

Падьшоў тут Няміра да возу,
Пажурыў ён Яську з усмешкаю,
Пакланіўся ў пояс дзядулю,
Да Ладзяты з павагай прамовіў:
— Годзе, дзеду Ладзята,
Выпраўляцца ў паходы.
За свой век ты, мацёры ваяка,
Шмат разоў бараніў горад Полацак
Ад варожай усялякай навалы.
На правах паважанага воя
Заставайся ты тут для аховы.
Забірай свайго Яську-ўнука
І хутчэй вяртайся дадому.

На дарозе стаяць Яська з дзедам
І ўглядаюцца ўслед таму войску,
Што ў выправу пайшло на крыжакаў,
Што пайшло ваяваць супраць злыдняў.

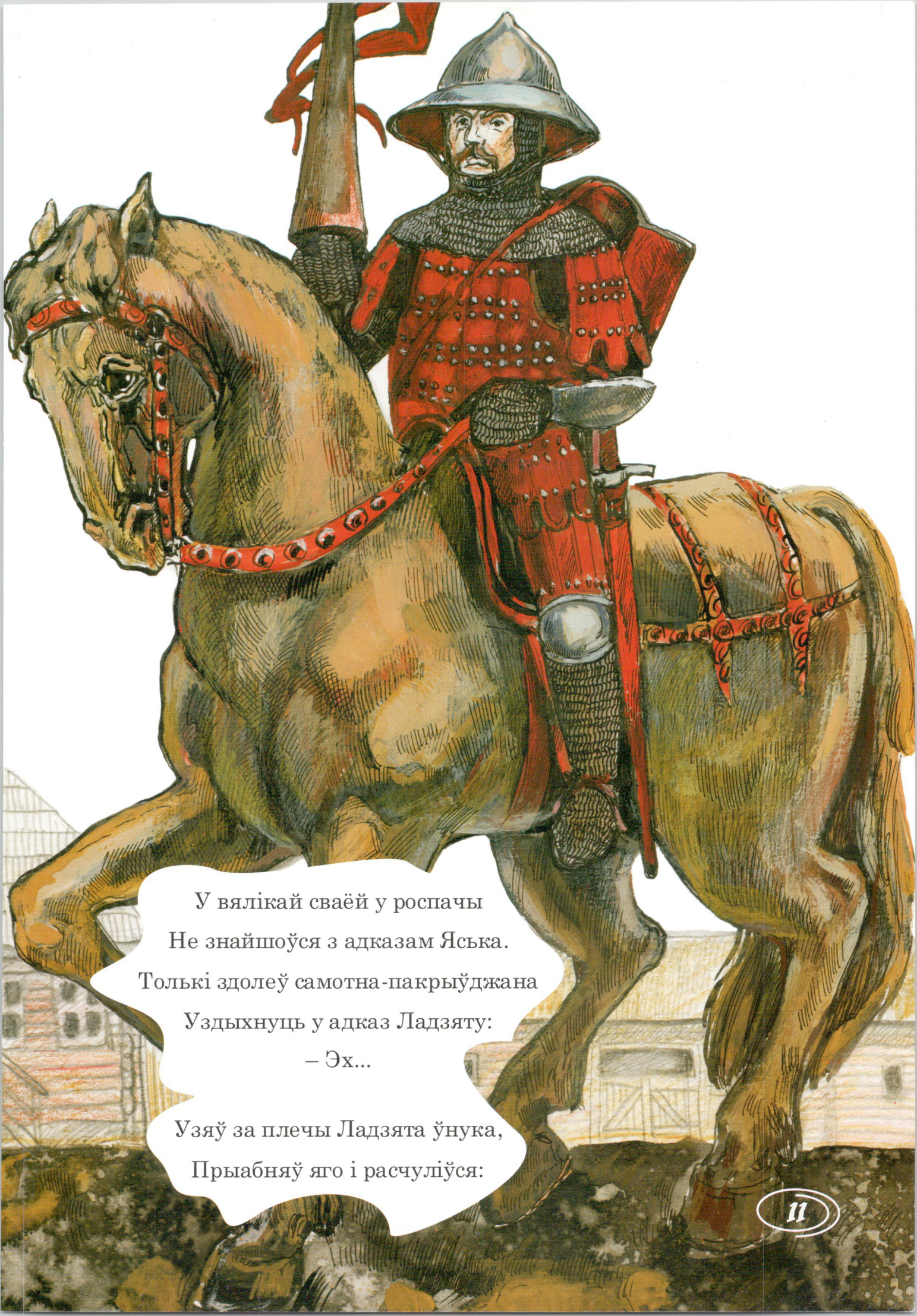
Пачухаў Ладзята за вухам,
Уздыхнуў і прамовіў да Яскі:

—Ээх, вось бывала...

Мы яшчэ з Яраславічам свет Аляксандрам²

Тых заморскіх задзіраў бівалі...

Эх...

У вялікай сваёй у распачы
Не знайшоўся з адказам Яська.
Толькі здолеў самотна-пакрыўджана
Уздыхнуць у адказ Ладзяту:
– Эх...

Узяў за плечы Ладзята ўнука,
Прыабняў яго і расчуліўся:

— Ты крыху пачакай, непаседушка.
За свой век ты яшчэ наваюешся.
А вось мне ўжо, відаць, не дацерпіцца
На вайне размяць косткі старэнькія.
Вось, трымай майго коніка вернага.
Хай табе ён паслужыць службачку.
Грыўкай клічуць яго, майго коніка.

Яська ўзяў драўлянага коніка,
З ім паплёўся ціхенька-марудненька.
Дома ў крыўду сваю ахінуўся
І самотны сядзеў, назіраючы,
Як плывуць па Дзвіне, сплываюць
Содні сумныя і нялюбныя.
Не зважаў ён на Дзюбу Чарновіча,
Не хацелася Яську мядку-саладку.

Як забралася поўня
на зорнае неба,
Грыўка, конік драўляны,
Падаў голас ціхенька

І звярнуўся да Яські з размоваю:
— Малады гаспадар, годзе ўжо сумаваць!

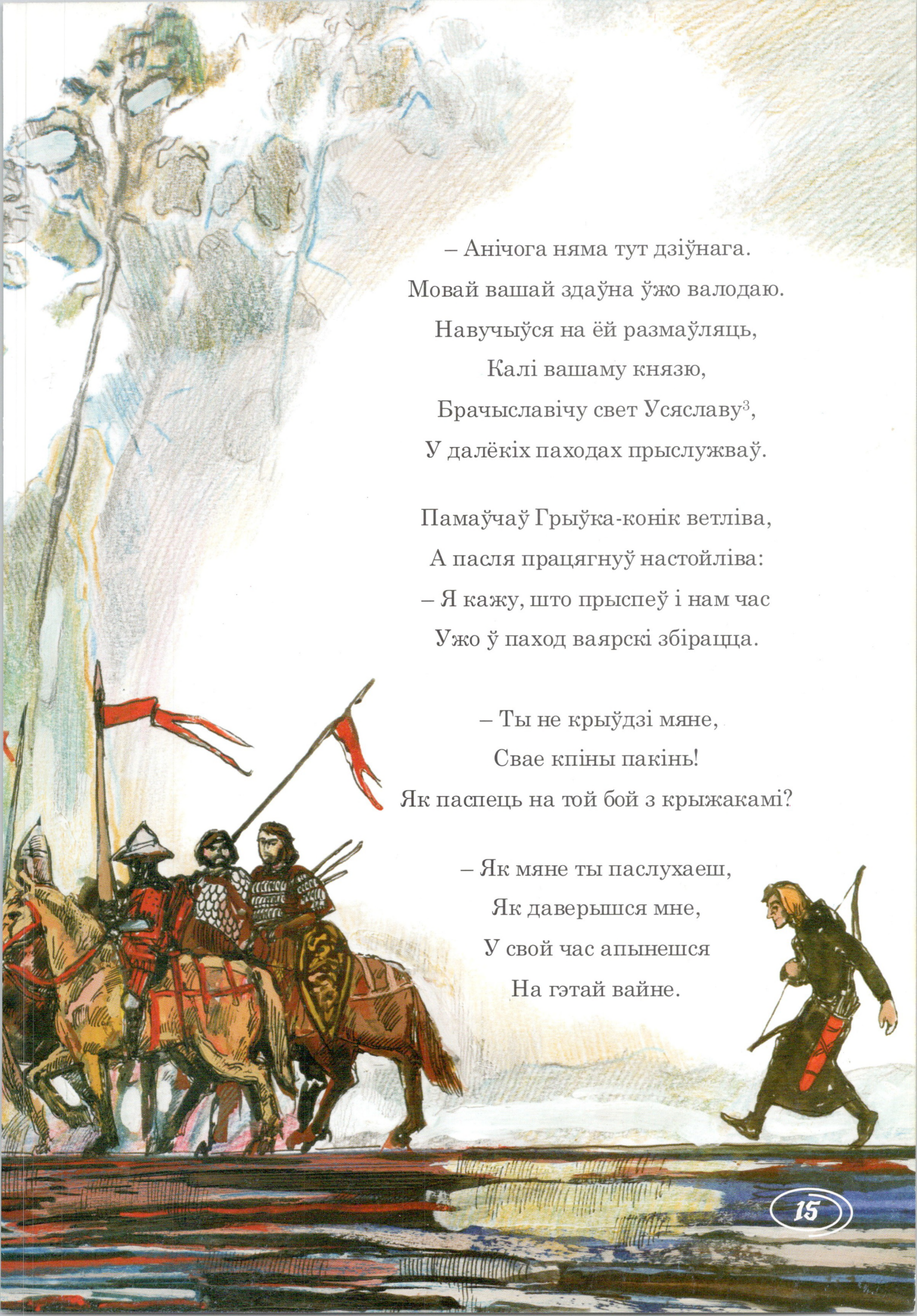
Як без справы ўсялякай
Пасядзіш яшчэ дзень,
Мы спазнімся на бойку з крыжакамі.

Усхапіўся тут Яська хуценька
Ды на Грыўку ўтаропіўся здзіўлена.

І пытае яго насцярожана:
— Ой ты кося, чароўны мой конік,
Мне прымроіўся цуд?
Мо прыснілася ?

Ні вачам, ні вушам не дам веры я:
Ты са мной размаўляеш, косеньку,
Мовай роднай маёю матухнай?

– Анічога няма тут дзіўнага.
Мовай вашай здаўна ўжо валодаю.
Навучыўся на ёй размаўляць,
Калі вашаму князю,
Брачыславічу свет Усяславу³,
У далёкіх паходах прыслужваў.

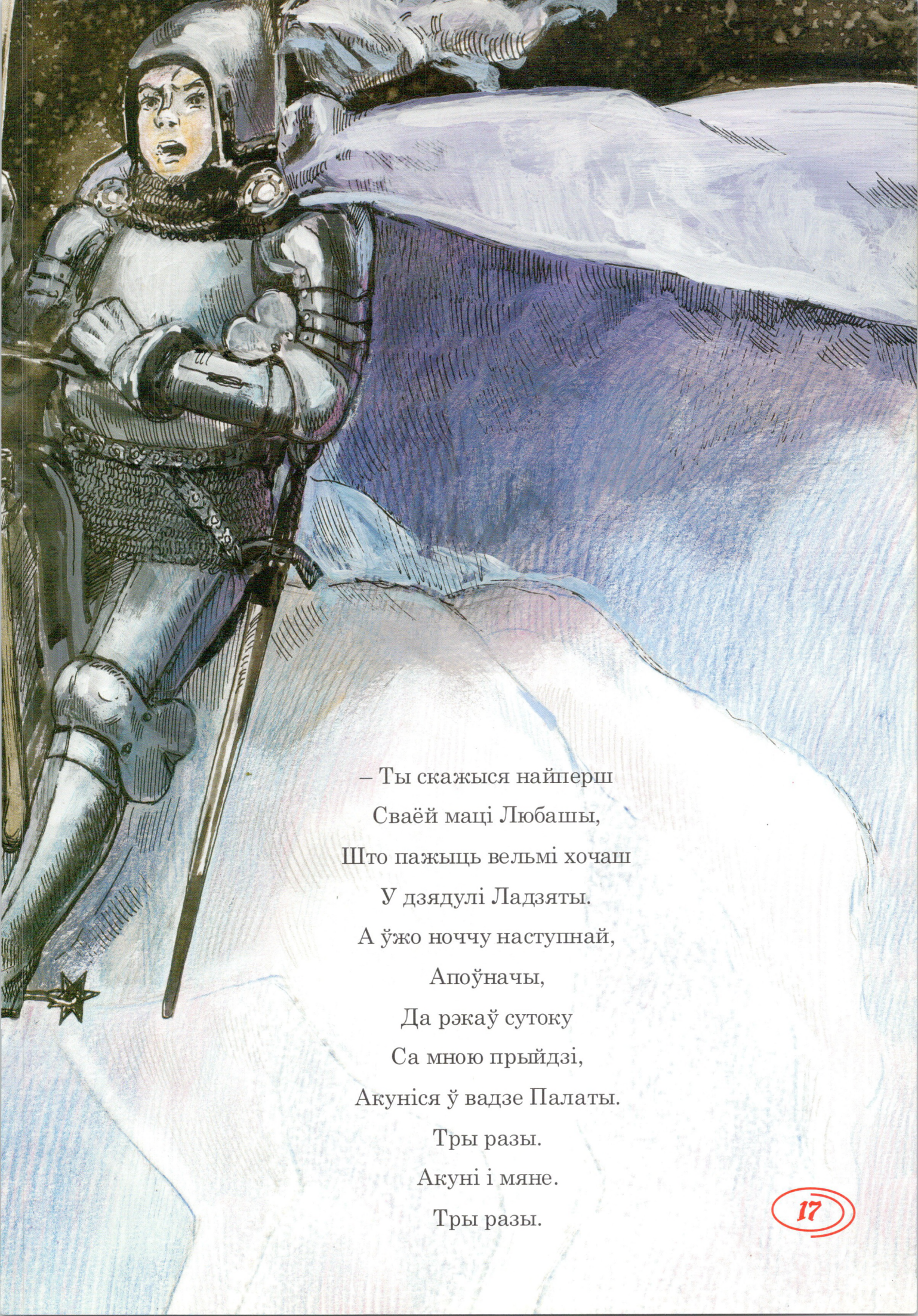
Памаўчаў Грыўка-конік ветліва,
А пасля працягнуў настойліва:
– Я кажу, што прыспеў і нам час
Ужо ў паход ваярскі збірацца.

– Ты не крыўдзі мяне,
Свае кпіны пакінь!
Як паспець на той бой з крыжакамі?

– Як мяне ты паслухаеш,
Як даверышся мне,
У свой час апынешся
На гэтай вайне.

– То кажы як хутчэй,
Грыўка мой, кося мой!
Што я мушу зрабіць,
Што патрэбна мне выканаць?!

– Ты скажыся найперш
Сваёй маці Любашы,
Што пажыць вельмі хочаш
У дзядулі Ладзяты.
А ўжо ноччу наступнай,
Апоўначы,
Да рэкаў сутоку
Са мною прыйдзі,
Акуніся ў вадзе Палаты.
Тры разы.
Акуні і мяне.
Тры разы.

У прызначаны час, у месяцовую ноч
Прыйшоў Яська з коськам драўляным
Да ўпадзення ракі Палаты ў Дзвіну.

Тры разы ён абмыўся ў водах,
Тры разы абмыў свайго Грыўку.

І як выйшаў ён толькі на бераг,
Так увобміг стаў волатам дужым.
Ну а Грыўка, драўляны той конік,
Прыняў выгляд каня срэбнай масці.

Узяў тут Яська свой мечык драўляны,
Паглядзеў на яго засмучана
І прамовіў да Грыўкі разгублена:

– Але вось незадача,
Чым ваяваць?

– То бяда – не бяда.
І я ведаю выйсце.
Ты сядай як хутчэй
На мяне, гаспадар!

Скочыў раз верны конь –
І адразу ж даскочыў
Да Барыса да каменю⁴.
Ударыў Грыўка камень той
Капытом сваім моцна –
І адкрыў уваход
У таемныя сховы.

Злата, срэбра там шмат,
Шмат каштоўных каменяў.
А ўсяго даражэй – баявыя даспехі.
Яська іх апрануў, выбраў зброю сабе,
А як сеў у сядло, то прамовіў адразу:

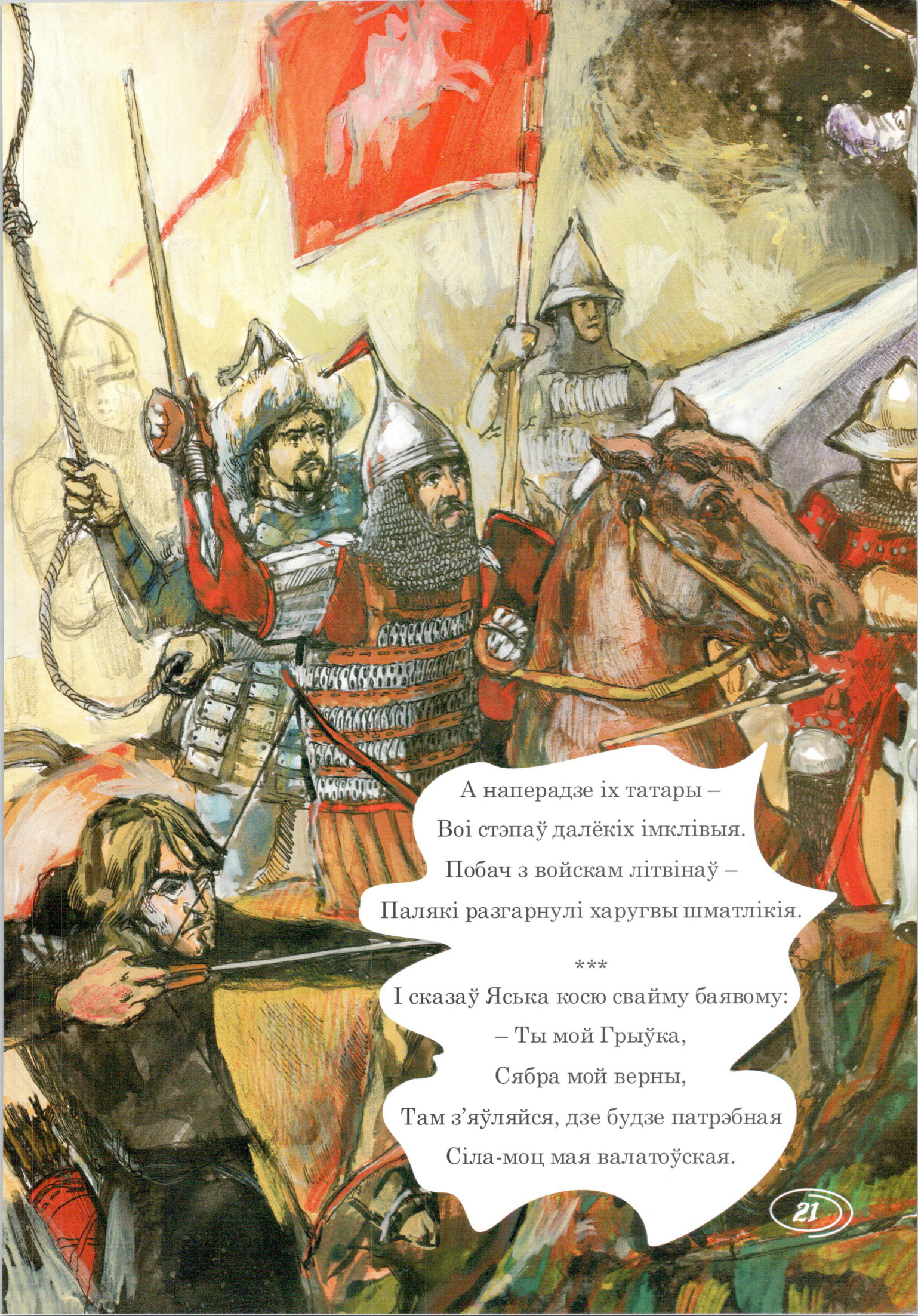
– Мой ты конь баявы,
Мой ты Грыўка,

Верны мой дружа,
Ты скачы найхутчэй і мяне данясі
Да палку ваяроў-палачанаў,
Што пайшлі бараніці радзіму,
Што пайшлі ваяваць тых крыжакаў.

Як ўзняўся той конь срэбнагрывы –
І праз ноч пад небам пад зорным
Паімчаўся ўровень з вятрамі
На вялікую сечу, на бойку.

А ўжо ранкам,
На самым світанні,
Ён спыніўся на полі Грунвальдскім.

Стаў, стаіць,
Капытом б'е зямельку,
Сваім словам Яську пытае:
– Укажы, гаспадар малады,
Куды стаць нам,
Дзе нам бой з крыжакамі прыняці?
Бо ўжо войскі стаяць шыхтаваныя
І гатовыя біцца з ворагам.
Кінуў позірк свой Яська на поле,
Разглядзеўся ён на бакі –
І ўразіўся сілай вялікаю,
Што сабралася тут для вайны.
Вось стаяць крыжакі пыхлівыя,
Сваёй моцаю выхваляюцца,
А насупраць паўсталі грозныя
Палкі войска ўсяго літвінскага.

А наперадзе іх татары –
Воі стэпаў далёкіх імклівых.
Побач з войскам літвінаў –
Палякі разгарнулі харугвы шматлікія.

І сказаў Яська кося свайму баявому:
– Ты мой Грыўка,
Сябра мой верны,
Там з'яўляйся, дзе будзе патрэбная
Сіла-моц мая валатоўская.

Тут ужо рушыла войска татарскае
І лавінай шырокай панеслася
На крыжакаў жалезыя шэрагі.
З таго часу, з гэтага моманту
Не меў волат той Яська адважны
Перапынку ў бойцы ніякага.

У месцах сечы найлютай самай
Ён адважна змагаўся з крыжакамі.

Разіў ворага Яська вошчапам⁵,
Мячом вострым біў нешкадуючы.
А калі той меч прытупіўся ўжо,
У рукі ўзяў ён сякеру вялікую
І збіраў ёй славу ваярскую.

Бітва йшла аж да самага вечара,
Аж пакуль не скацілася сонейка
Да зямелькі да самай да матухны.
І тады пабеглі крыжакі ўсе,
Не стрываўшы літвінскага націску.

Яська коніка Грыўку свайго прыпыніў
І навокал стамлёна разгледзеўся.
Перамогі здабытай цану
Усю да кропелькі спасцігаючы.
Ой нялёгкая перамога
Дасталася войску літвінскаму.
Нашай сілушкі шмат палегла тут,
А найболей – вояў адважных
З гарадоў старажытных крывіцкіх:
Са Смаленску, Мсціслава ды Воршы.

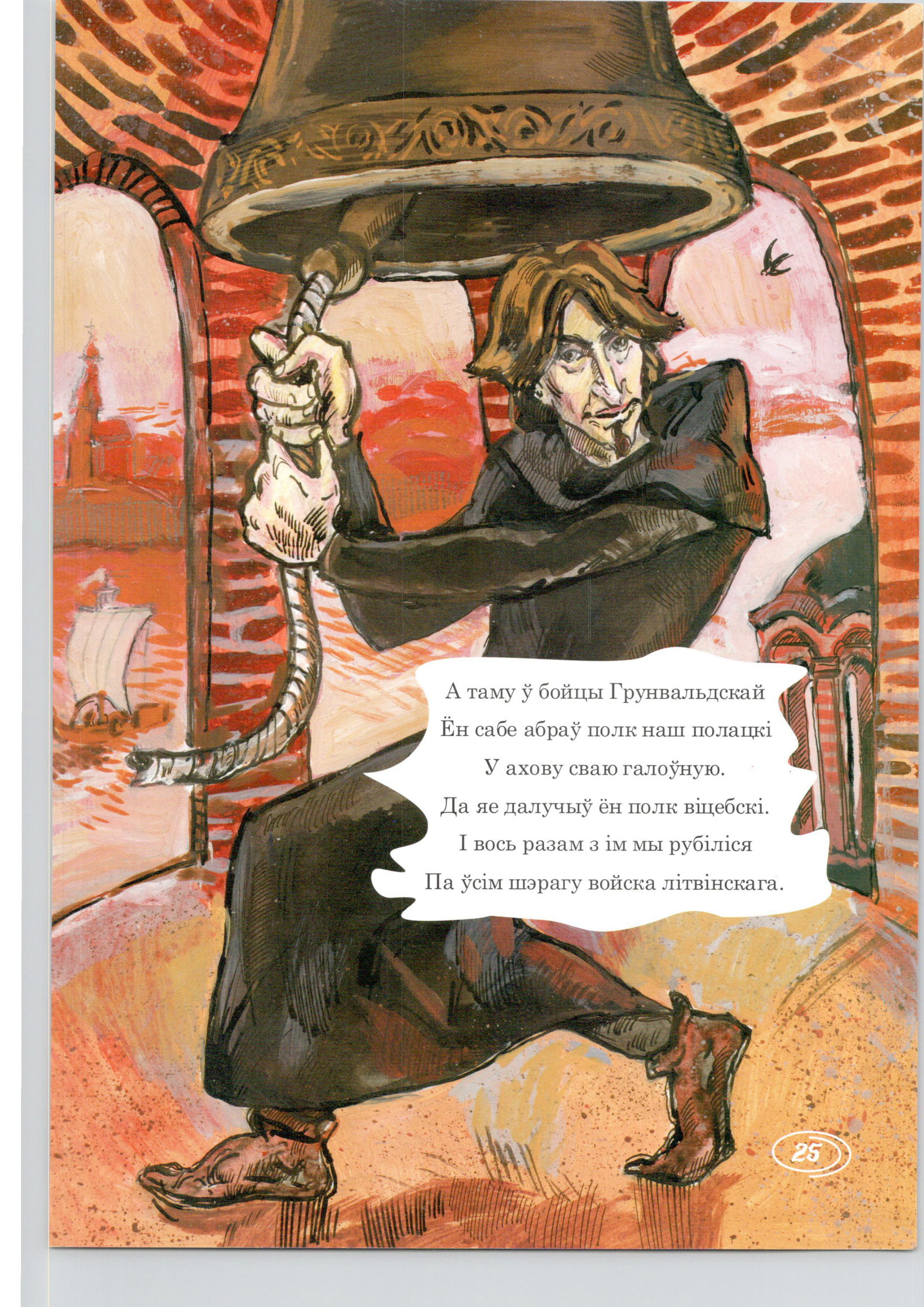
Узгадаў тут Яська Сурвілу,
Свайго мілага тату-татулечку.
Наказаў свайму коніку Грыўку
Прыскакаць да палку палачанаў,

Каб даведацца, каб упэўніцца,
Што Сурвіла ацалеў у вайне.
А як убачыў здалёк свайго бацюхну,
Свайго тату Сурвілу-баярына,
Усміхнуўся і ўзрадаваўся,
І ў Полацк назад падаўся.

А ўжо ў Полацку,
У ноч апоўначы
Яська ў водах рачных абмыўся.
І стаў волат маленькім хлопчыкам.

У Полацку Яська ізноў пражывае,
Усё свайго тату Сурвілу чакае,
Як ён прыйдзе з паходу грунвальдскага,
Як раскажа пра бітву з крыжакамі.
Вось, нарэшце, ударыў звон полацкі
І абвесціў падзею вяртання
Ваяроў палачанаў з паходу.
І сабраўся ўвесь Полацак усцешаны
Прывітаці мужных герояў
І аддаць ім належна павагу.

А ўжо потым, кожнага вечара,
Слухаў татавы Яська расповеды
Пра ўчынкі ваярскай мужнасці
І пра цуды на полі Грунвальдскім:
— Той князь Вітаўт найбольш прызнаваў
Мужнасць нашу, адвагу крывіцкую.

А таму ў бойцы Грунвальдскай
Ён сабе абраў полк наш полацкі
У ахову сваю галоўную.
Да яе далучыў ён полк віцебскі.
І вось разам з ім мы рубіліся
Па ўсім шэрагу войска літвінскага.

А яшчэ крывічам князь даверыў
Найцяжэйшую ролю галоўную:
Ён палкі прывітаў нашы смаленскія
На тым полі насмерць стаяць
І ні кроку не адступаць,
Каб маглі тых крыжакаў у кола ўзяць
Усе астатнія войскі літвінскія.

А яшчэ палякі-саюзнікі
Усё ў бітву ўступаць не рашаліся.
Мы ўжо біліся і змагаліся,
А яны яшчэ толькі маліліся.
Вось таму яны і спазніліся
З перамогай сваёй убачыцца.
Калі ж мы крыжакаў пабілі,
То палякі ў нас дапамогі прасілі.

А яшчэ на самым пачатку
Бітвы той векапомнай Грунвальдскай
Паміж войскам крыжацкім і нашым

Нечакана з'явіўся волат
Увесь у срэбна-белых даспехах
На кані велізарным на белым.
А пасля быў заўважаны волат
У месцах самай найлютай сечы.
І шмат вояў нашых ён вырваў
З рук касцістай страшэннай смерці.

Але вось бяда: невядома нам,
Хто той волат у срэбных даспехах.
Бітва толькі паспела закончыцца,
Як ён знік, прапаў, дзе – няведама.

А на словах на гэтых бацькавых
Яська ціха сабе ўсміхаўся,
Браў пяшчотна ў рукі Грыўку,
Хітра дзеду Ладзятку падміргваў.

Плумагэнні:

¹**Попіс** — улік ваяроў кіраўніком войска.

²**Яраславіч свет Аляксандар** — князь Аляксандар Яраслававіч (каля 1200 — 1263 гг.), што княжыў у Вялікім Ноўгарадзе, а таксама быў вялікім князем уладзімірскім. Разбіў шведаў у Неўскай бітве ў 1240 г. і рыцараў-крыжаносцаў падчас Лядовага пабоішча ў 1242 г. Падтрымліваў добрасуседскія адносіны з Полацкам. Жонкай Аляксандра Яраслававіча была Аляксандра, дачка полацкага князя Брачыслава Васількавіча.

³**Брачыславіч свет Усяслаў** — полацкі князь Усяслаў Брачыслававіч (каля 1029 — 1101 гг.), княжыў у Полацку з 1044 па 1101 гг. Кіеўскім вечам быў абраны на вялікае княжанне ў Кіеве. Пры Усяславе Брачыслававічы Полацкае княства дасягнула найбольшай сваёй магутнасці.

⁴**Барыс-камень** — маецца на ўвёце адзін з вялікіх валуноў, што месціліся ў рэчышчы Заходняй Дзвіны з высечанымі на іх шасціканцовымі крыжамі і надпісамі “Господи помози” і атрымалі найменне Барысавых камянёў. Адзін з гэтых валуноў быў перамешчаны ў Полацк да Сафійскага сабора. Там ён знаходзіцца і сёння.

⁵**Вошчап** (іншая назва - суліца) — кароткая дрэўковая зброя даўжынёй каля 150 - 170 см.

Літаратурна-мастацкае выданне

Усціновіч Юры

Яська і конік ягоны Грыўка

Казка

Ілюстрацыі: Іваноў Іван
Карэктурa: Усціновіч Марыя, Міхайлоўская Таша
Вёрстка: Іванова Настасся, Міхайлоўская Таша,
Балтрушэвіч Аляксей, Іваноў Іван

Падпісана да друку 12.05.2010. Фармат 60x84 1/8.

Папера крэйдаваная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 3,2. Улік.-выд. арк. 0,3.
Наклад 200 асоб. Замова № 212.

Выдавец І. П. Логвінаў.
ЛВ № 02330/0494468 ад 08.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 19-5, 220050, Мінск.
logvinovpress@mail.ru

Паліграфічнае выкананне:
сумеснае таварыства з абмежаванай адказнасцю «Медысонт».
ЛП № 02330/0150444 ад 19.12.2008.
Вул. Ціміразева, 9, 220004, Мінск.

Казка пра незвычайнае
параўвасабленне
маленькага хлопчыка Яські
і яго ўдзел у бітве вялікай
Трунвальдскай

Grunwald 600

ISBN 978-985-6901-77-8

9 789856 901778